

Stonden Zijn voeten op Engelse bodem?

De Britse overlevering dat Jezus
in Somerset heeft gewoond

Stonden Zijn voeten op Engelse bodem?

De Britse overlevering dat Jezus in Somerset heeft gewoond

Dit boekje is geschreven door Ds. D. W. L. Milo.
Hij is ook de schrijver van "Claudia en Pudens".

Beide boekjes waren oorspronkelijk losse artikelen in een kerkblad.

© 2007 Vlichthus Bijbelinformatie - Oss

Inhoud

Hoofdstuk	pagina
1. Een kerklied met dubbele bodem	5
2. Waar was Jezus tussen Zijn 12-de en 30-ste jaar?	8
3. Wie was Jozef van Arimathea?	13
4. De geloofwaardigheid van overlevering	17
5. Het Druïdisme	22
6. Voorlopige afsluiting	26

Jerusalem

langzaam en beziel

And did those feet in an-ci-ent time walk up-on Eng-lands moun-tains green?
Bring me my bow of bur-ni-ng gold! Bring me my ar - rows of de - sire!

And was the Holy Lamb of God on Eng-lands pleas-ant pas-tures seen?
Bring me my spear! O, clou- ds un - fold! Bring me my cha - ri - ot of fire!

And did the counte - nan - ce di - vine shine up - on our
I will not cease from men - tal fight nor shall my sword

clou - ded hills? And was Je - ru - sa - lem buil - ded here,
sleep in my hand, till we have bui - lt Je - ru - sa - lem

a - mong these dark sa - tan - nic mills?
in Eng - lands green and plea - sant land.

1. Een kerklied met dubbele bodem

Toen de Britse koning George de Vijfde 25 jaar had geregeerd, werd dat zilveren jubileum nationaal uitbundig gevierd. Het was in het 70-ste jaar van zijn leven - zijn laatste jaar - en Britten houden van hun vorsten. Het was in 1935. Een van de festiviteiten was een groots concert in de Royal Albert Hall te Londen, uiteraard bijgewoond door de koning en zijn gemalin Mary. Aan het eind van het programma werd bekendgemaakt dat op verzoek van de jubilerende vorst alsnog het lied "Jerusalem" gespeeld en gezongen zou worden. De duizenden aanwezigen hebben toen staande het hier algemeen bekende lied van William Blake gezongen.

Sedertdien is het een inzetting in Engeland om, aan het slot van de jaarlijkse reeks promenade-concerten in de Royal Albert Hall, dit lied samen te zingen. Wie "the last night of the proms" wel eens op televisie heeft gevolgd, zal verbaasd hebben gestaan over de bezieling en de bewogenheid waarmee dit lied massaal wordt gezongen; een lied dat, wellicht half begrepen, dit volk sterk aanspreekt in zijn onderbewustzijn; een lied, dat het huidige volk verbindt met zijn oude geschiedenis, door legendes overgeleverd; een lied, dat spreekt van reformatie en van geestelijke strijd, met woorden van David, Eliza en Paulus.

"Jerusalem" werd gedicht door William Blake (1757-1827), later getoonzet door Sir Hubert Parry (1848-1918). Het verscheen eerst in een van zijn bundels "Profetische Boeken", later in de kerkelijke zangboeken en het komt eveneens in de huidige editie van het Church Hymnary voor. De toonkunstenaar gaf een inleidende herkenningmelodie, die ook als tussenspel dient en het materiaal voor de afsluiting levert. De melodie is voornamelijk van het profetisch niveau van de hymne zelf. De vertaling zou kunnen luiden:

*En wandelden deze voeten in oude tijden over Engeland's groene bergen?
En is het heilige Lam van God in Engeland's mooie landouwen gezien?
En lichtte het Goddelijk aangezicht op onze bewolkte heuvels?
En werd Jeruzalem gebouwd, hier tussen die zwarte demonische mijnen?*

Breng mij mijn boog van vlammend goud! Breng mij mijn brandende pijlen! Breng mij mijn speer! O wolken, wijk uit, breng mij mijn vurige strijdswagen! Ik zal de geestelijke strijd niet beëindigen, noch mijn zwaard in mijn hand laten rusten, voordat ik Jeruzalem heb herbouwd in Engeland's groene, schone land.

De dichter woonde waarschijnlijk als jongen in Glastonbury, in het district Somerset. In die plaats werd zijn naam althans herhaaldelijk gevonden. Toen hij veertien jaar was, werd hij als leerling aan een Londens graficus toevertrouwd, welke opleiding zeven jaar duurde. Tijdens die periode heeft de jonge Blake zijn eerste gravures gemaakt. Ze hadden betrekking op Engeland's verre verleden en één ervan heet "Jozef van Arimathea op Albion's rotsen".

Blake, die later veel religieus-filosofische werken publiceerde die hij zelf illustreerde en drukte, was als jongen vertrouwd geworden met de in Somerset en Cornwall levende legende dat Jozef van Arimathea als tinhandelaar regelmatig Zuidwest-Engeland met zijn tin-, koper-, en loodmijnen bezocht. Dat deze Jozef een oom was van Maria en alzo een oud-oom van de knaap Jezus; en dat hij Hem meermalen heeft meegenomen op zijn reizen naar Engeland. Tenslotte dat Jezus, een of meer jaren voor Zijn optreden in Palestina, enige tijd in studie en voorbereiding heeft doorgebracht nabij het vroegere Avalon, dat vandaag Glastonbury heet.

Deze legende is duidelijk de basis van Blake's gedicht. Een Engels schrijver¹ zegt dat de mysticus Blake er geen twijfel over laat bestaan dat hij de overlevering aanvaardde dat Jezus een deel van Zijn leven in Somerset heeft gewoond.

Door diversen wordt Blake, met zijn eigen mythologie² en een mystieke filosofie³, "onbegrijpelijk" geacht⁴. Ds. W. Barnard⁵ noemt zijn "vervoerend en beeldend" gedicht "onvertaalbaar". Maar voor wie de moeite neemt de oude legende aan te horen en door te denken, wordt het duidelijk dat Blake niet gefantaseerd heeft en dat de overlevering niet op dwaze vertelsels, maar op sterke historische gegevens berust. Dat hopen we aan te tonen.

Blake was geen meeloper. Hij had een afschuw van het materialisme en rationalisme van zijn dagen. Tegelijk was hij bezielde van een groot geloof in de bevrijdende kracht van de verbeelding. Dat zijn twee punten, die hem onze tijd nabij brengen. Ook wij kennen de weerzin tegen de "dark satanic mills", de uitwassen van ons technisch vernuft, van ons rationalisme, ons materialisme. Ook wij kennen de wens om de weg terug naar de natuur te vinden; om ons in de paradijselijke staat terug te dromen; of om ons "auf Flügeln des Gesanges" het nieuwe Jeruzalem binnen te zingen. Want de Schrift leert ons verstaan dat we "met het hart geloven tot gerechtigheid, maar met de mond belijden tot zaligheid"⁶.

Daarbij moet onze verbeelding aan het werk gezet worden. Gezonde verbeelding is immers niet het spinnen aan wensdromen, maar het openstaan voor alle mogelijkheden, die God in zijn onbegrensde arsenaal ons ter beschikking stelt.

Een voorbeeld van gezonde fantasie? Sinds eeuwen heeft de mensheid tevergeefs gezocht naar de betekenis van Homerus' heldenzangen, die wel uit zijn duim gezogen schenen te zijn. Maar Heinrich Schliemann (1822-1890), een Duitse jongen met fantasie, heeft de Griekse oudheid van Homerus⁷ met zijn spade aan het licht gebracht. Niemand geloofde dat Homerus' goden en halfgoden ooit hadden bestaan. Bijna niemand zag in Homerus een bard, laat staan een historieschrijver. Maar door Homerus letterlijk te nemen en zijn gedichten als betrouwbaar te aanvaarden, groef Schliemann verborgen schatten, verloren steden en prachtige paleizen op, die duizenden jaren begraven waren geweest⁸.

Laten we nu vast zeggen dat de overlevering in Somerset en Cornwall overvloedige steun vindt in vele oude manuscripten. Overlevering die in de Bijbel volle ruimte en soms enige grond vindt.

¹ C.C. Dobson in "Did our Lord visit Britain?" ² Mythologie, die de Keltische bard Ossian volgt ³ Filosofie, in aansluiting op de natuurfilosoof en mysticus Swedenborg (1688-1772) ⁴ Winkler Prins ⁵ Compendium, kolom 696 ⁶ Romeinen 10 : 10 ⁷ Ilias en Odysse ⁸ C.W. Ceram, "Goden, graven en geleerden".

2. Waar was Jezus tussen Zijn 12-de en 30-ste jaar?

De Bijbel zegt⁹ dat Jezus toenam in wijsheid, in grootte en in genade bij God en de mensen. Daarbij was Hij zijn ouders onderdanig. Hij groeide dus op tot volwassenheid, kreeg de wijsheid die bij Zijn leeftijd paste (of meer), werd graag gezien door de mensen en door God gezegend. In het gezin van Jozef en Maria was Hij volkomen op zijn plaats.

Het volgend bericht over Jezus is dat Hij door Johannes gedoopt werd en, na diens gevangenneming, zijn werk overnam, door te verkondigen dat het koninkrijk der hemelen nabij was. Jezus was toen net 30 jaar oud¹⁰. Wij weten dat Zijn opvoeding in Nazareth is geweest¹¹, Zijn eerste wonder te Kana en Zijn tweede wonder te Kapernaüm¹². Hij was intussen in Kapernaüm gaan wonen¹³ en de overlevering zegt dat Maria, blijkbaar weduwe, daar eveneens woonde.

Dat is alles wat de Bijbel ons vertelt van het leven van onze Heiland tussen zijn 12-de en 30-ste jaar. Eigenlijk ligt daartussen een bevreemdend zwijgen. Jezus heeft immers echt als jongen, als jongeling, als jongeman geleefd; deels in Nazareth, deels... waar eigenlijk? Onze vaders hebben de Joodse geschiedschrijver Flavius Josephus uit de band gelezen om zoveel mogelijk kennis rondom de heilsgeschiedenis op te doen. Zijn wij zo veel beter dan zij?

Als Jezus die achttien jaren binnen het land Palestina had gewoond, zou Hij jaarlijks enkele malen naar Jeruzalem zijn gegaan en zou daar stellig Zijn neef Johannes hebben ontmoet. Johannes, zoon van de priester Zacharias, zal in of nabij Jeruzalem hebben gewoond. Johannes was, evenals Jezus, op de hoogte van hun verhouding en beider bestemming. Maar toen Johannes Hem eindelijk ontmoette kende hij Hem niet! Wel na de doop in de Jordaan, maar daar was een Goddelijke openbaring. Toch stuurde hij vanuit de gevangenis een vertwijfelde boodschap: bent U het die komen zou of verwachten wij een ander¹⁴? Herkende hij Jezus of niet?

Er zijn meer vragen. Toen de Heiland in het openbaar begon op te treden was men blijkbaar verbaasd een (nauwelijks bekende) Persoonlijkheid te horen,

van Wie deze kennis niet kon worden verwacht¹⁵. Ook de scharen waren versted over Zijn leer¹⁶. Want Hij leerde met gezag (uit de eerste hand) en niet als de schriftgeleerden¹⁷, die beroemde rabbijnen napraatten¹⁸.

Dit plotselinge en gezaghebbende optreden, als inzet van Zijn heilswerk, veraste ook Zijn stadgenoten. Ze vroegen zich af: is Hij niet de zoon van de (vroegere) timmerman Jozef¹⁹? En is Zijn moeder niet Maria? En zijn Zijn broers niet allen bij name bekend? En kennen wij Zijn zusters niet? Er is hier een verwonderd en gedeeltelijk herkennen; Hij was in elk geval in Zijn vaderstad aanzienlijk minder bekend dan Zijn vier broers, Zijn zusters en Zijn moeder. Van Zijn opleiding wist niemand iets af. Men krijgt de indruk dat Jezus een aantal jaren buitenlands is geweest. Hetgeen zou overeenkomen met het duidelijk gemarkeerde begin van Zijn optreden, dat sedertdien niet meer werd onderbroken.

Wij willen nog een voorval noemen, dat raadselachtig zou zijn wanneer onze Heer in de tussenliggende jaren in Palestina had gewoond. Toen Hij met Petrus in Kapernaüm kwam (wonen), vroeg een Romeins belastingambtenaar voorzichtig aan Petrus: Betaalt uw Meester de didrachmen niet? De Statenvertaling zegt didrachmen, de NBG-vertaling "hoofdgeld". Er zijn ook vertalers die van cijnspenning spreken, van de "halve sikkel" en van de "tempelbelasting" (Brouwer). U weet het antwoord van onze Heer: "Van wie nemen aardse koningen tol of schatting; van hun zonen of van vreemden? De zonen zijn vrij, maar om geen aanstoot te geven..." En Petrus vond in de bek van een vis een stater, goed voor twee hoofdgelden van twee drachmen elk²⁰. Was Petrus dan belastingplichtig? Net zo min als zijn Meester.

Dikwijls is aangenomen, dat de ambtenaar om het tempelgeld van Exodus 30 : 13 vroeg. Dat was een halve sikkel (toevallig gelijk aan twee drachmen in latere tijd) en moest als losprijs worden betaald voor elke jongeman die twintig jaar was geworden. Indien het hier inderdaad om dat tempelgeld ging zouden we meteen moeten vragen: waar was Jezus op zijn 20-ste, dat Hij dit eenmalige losgeld niet op tijd heeft betaald?! Dan was bijna bewezen dat Hij jarenlang in het buitenland was geweest. Maar zo eenvoudig is het niet. Kapernaüm was een grensplaats, met een Romeins garnizoen en een

douanekantoor. Van doorgaande handelsgoederen werd tol geheven, van elke reiziger een hoofdgeld. Het feit dat de vraag niet rechtstreeks aan Jezus, maar aan de (bekende) Petrus werd gesteld, stempelt Jezus tot een half-bekende. Het was voor de ambtenaar een vraag: of Hij gast of inwoner was, belastingplichtig of niet?

De vraag was zeker niet naar de "halve sikkels" - de Hebreeuwse munt, in Exodus voorgeschreven als de halve "heilige sikkels" - maar naar de Griekse didrachmen, de munt van die tijd. Het antwoord van de Heiland werd eveneens in moderne klinkende munt gegeven: een stater. En niet de "sikkels des heiligdoms", de munt die bij de tempel van de wisselaars moest worden gekocht. De vraag naar een betaling van het tempelgeld zou echter een belediging zijn geweest; zou twijfel aan de nationaliteit en de besnijdenis van Jezus hebben uitgedrukt. Maar uit het overleg of Jezus wel of niet in Kapernaüm thuishoorde dan wel buitenlander was, blijkt dat men Hem niet of onvoldoende kende.

Wanneer de Bijbel dus duidelijk de mogelijkheid van een verblijf in het buitenland openlaat, kunnen we verder gaan. Waar was de Heiland dan in de tijd tussen Zijn 12-de en 30-ste jaar?

De overlevering in Cornwall en Somerset zegt duidelijk: Hij was herhaaldelijk hier, in dit land, met Jozef van Arimathea en uiteindelijk voor langere of kortere tijd in eenzaamheid. Hij was geïntroduceerd door Zijn oud-oom, die hier regelmatig voor de tinhandel kwam. En voor Hij Zijn openbaar optreden in Palestina begon heeft Hij hier een eigenhandig gebouwde lemen hut bewoond nabij Avalon, nu Glastonbury genoemd. Na de hemelvaart is Jozef hier met elf andere vluchtelingen komen wonen en bracht het evangelie van Zijn verzoeningsdood, opstanding en hemelvaart.

Het lijkt wat ongeloofwaardig wanneer het u rauw op het lijf valt. Maar overlevering is een taai ding. En overlevering betekent altijd: het voortleven en zo goed mogelijk doorgeven van belangrijke historische gebeurtenissen. Niet alleen door de barden (wat hebben die in Engeland een rol gespeeld!), maar ook in de volkstaal is de historie blijven leven.

In Priddy, een mijnwerkersplaatsje nabij Glastonbury, zegt men vandaag nog: "Zo zeker als onze Heer hier geweest is". In enkele plaatsen van Cornwall wordt vandaag bij het gieten van gloeiend tin een arbeidslied gezongen, waarvan het refrein luidt: "En Jozef was in de tinhandel". Cornwall en Somerset zitten vol mijnen. Al in 1500 v. Chr. stonden de gebieden bekend om hun metalen. Ze waren de voornaamste leveranciers van Phoenicië. Herodotus (445 v. Chr.) noemde de Britse tin-eilanden, Pytheus (352-323) noemt de tinhandel, evenals Polybius (160 v. Chr.). Diodorus Siculus beschrijft nauwkeurig hoe het tinerts werd uitgegraven, het tin gewonnen, in blokken geslagen, gedragen en verscheept naar het Franse Morlaix, vandaar naar Marseille vervoerd op paarden, dan naar Phoenicië verscheept. Nog altijd zijn er plaatsen in Somerset, die namen dragen als: Paradijs, Jezusbron en Paradijsboerderij.

Glastonbury heeft een machtige kloosterbibliotheek gehad, die met het Brits Museum was te vergelijken. Maar deze is in de 12-de eeuw afgebrand; geen letter is er bewaard. Of nee, toch wel. Twee historieschrijvers hebben een aantal jaren in Glastonbury gewoond en hebben er hun werken geschreven, met alle manuscripten binnen handbereik: Gildas (516-556) en William of Malmesbury (1125, veertig jaar voor de brand). We komen op hun werken terug.

De onder ons bekende Augustinus kwam naar Engeland om dat te christianiseren. Tot zijn verwondering trof hij in het Zuidwesten een bloeiende kerk aan. Hij schreef in 597 aan paus Gregorius: "Hier hebben de eerste zendelingen (of bekeerlingen) door Gods voorzienigheid een kerkgebouw aangetroffen, niet door mensen gebouwd maar door Goddelijke constructie (of: door de handen van God), tot heil van Zijn volk. De Almachtige heeft door veel wonderen en verschijningen getoond, over deze kerk te waken, welke aan Hem en Zijn moeder Maria is opgedragen."

Vermoed wordt vandaag dat de door onze Heer opgetrokken lemen hut enkele jaren later door Jozef en zijn gezellen als kapel is gebruikt. Zij hebben hier iets aangetroffen dat van Jezus afkomstig was. De verklaring dat de kapel aan Jezus en Maria zou zijn gewijd wordt bevestigd door Maelgwyn van Llandaff (450), Wm van Malmesbury en anderen. Zeker is dat Paulinus, uit het gezelschap van Augustinus, de primitieve kapel beschermd heeft met plan-

ken en een dak. Anderen hebben de kerk nader versterkt en geconserveerd hetgeen op grote eerbied wijst. De reeds genoemde historicus Gildas schrijft: "Christus, de ware Zon, schonk Zijn licht, de kennis van Zijn geboden aan dit eiland gedurende het hoogtepunt van de regering van Tiberius Caesar". Welnu, deze keizer trok zich terug in 27 n. Chr. en stierf tien jaar later. Wanneer de kruisdood van onze Heiland in het (gecorrigeerde) jaar 30 viel, heeft onze Heer volgens Gildas vóór het jaar 27 in Glastonbury gewoond, gestudeerd, gesproken, onderwezen.

Er is nog een belangrijk getuigenis. Taliesin, die wel de vorst onder de barden genoemd is en zelf een Druïde was, schreef circa 550: "Christus, die van den beginne het Woord was, was vanaf het begin onze Leermeester en nimmer hebben wij Zijn prediking verloren."

Er zijn twee Koninklijke besluiten bewaard gebleven, één van koning Ina in 704 en één van koning Cnud in 1032, die beiden werden ondertekend in de (geconserveerde) kerk van "leem en twijgen" te Glastonbury. De genoemde handschriften bevinden zich in de bibliotheek van het Brits Museum te Londen. Er is nog veel meer te melden en wellicht zullen we dat ook doen. Maar we moeten concluderen.

De legende dat Jezus als knaap of jongeling herhaaldelijk in Zuidwest Engeland is geweest, komt niet in tegenspraak met de Bijbelse gegevens; kan daar zelfs duidelijk een plaats vinden. Jozef van Arimathea was een rijk en vooraanstaand man. Door aan Jezus de laatste eer te bewijzen gaf hij de indruk tot de naaste bloedverwanten te behoren. En als Jezus inderdaad een aantal jaren de eenzaamheid van voorbereiding heeft gezocht, kon Hij moeilijk een betere plaats vinden: op een eiland, ver van de decadente Romeinse overheersing, ver van het heidendom, de afgoderij van Zijn tijd, en ver van het verfoeilijk rabinisme.

⁹ Lukas 2 : 51, 52 ¹⁰ Lukas 3 : 23 ¹¹ 4 : 16 ¹² Johannes 4 : 48, 54 ¹³ Markus 2 : 1; Matthéüs 4 : 13 "met voorbijgaan echter van Nazareth vestigde Hij zich"; Willibrord Vertaling: Hij kwam dan van elders!; ook Johannes 2 : 12 ¹⁴ Johannes 1 : 31, 33; Lukas 7 : 19; pas ná de doop herkende Johannes Hem, Johannes 1 : 34 ¹⁵ Johannes 7 : 15 ¹⁶ Matthéüs 7 : 28; 22 : 33; Markus 1 : 22; 11 : 18 ¹⁷ Matthéüs 7 : 29; Markus 1 : 22 ¹⁸ Matthéüs 16 : 12 ¹⁹ Matthéüs 13 : 55; Markus 6 : 3 ²⁰ Matthéüs 17 : 24.

3. Wie was Jozef van Arimathea?

Jozef van Arimathea komt onverwacht en op het goede ogenblik in de Bijbel voor, doet daar zijn goede werk en wordt vergeten. Precies als Melchisédek, met wie hij wel meer gemeen heeft.

Jozef was, zegt Matthéüs²¹, een rijk man. Niet dat rijkdom een deugd is, maar het is wel het eerste wat we horen en de rijkdom heeft betekenis gekregen. We denken aan Jesaja: dat de Messias - bestemd²² om bij de overtreders begraven te worden - in zijn dood "bij de rijken" was. Zullen we dat maar letterlijk nemen? Dan woonde Jozef te Arimathea, een dorp ongeveer 13 km ten noorden van Jeruzalem, op de weg bijvoorbeeld naar Nazareth. Voorts was Jozef een discipel van Jezus (zeggen Matthéüs en Johannes), die het koninkrijk Gods verwachtte (Markus en Lukas), maar bedekt, vanwege zijn vrees (zegt de apostel die ook schreef dat liefde de vrees uitbant). Jozef was niet volmaakt. Nog meer bekend? Ja, hij was een achtbaar raadsheer (Markus en Lukas), een goed en rechtvaardig man, die niet meebewilligde in het schandelijk vonnis (Lukas).

Dat niet meebewilligen meent men wel te slaan op het lidmaatschap van het Sanhedrin. Maar dat lijkt niet waarschijnlijk. Jozef werd een "edel decurion" genoemd, bekleder van een aanzienlijk Romeins ambt, hoger dan het Sanhedrin. Zijn ambt maakte dat hij buiten Arimathea²³ in Jeruzalem een ambtswoning moest hebben. En buiten de stad had hij een eigen tuin, zelfs met een eigen graf.

Hij was dus rijk. Hoe rijk? De wetten van Mozes voorkwamen bijzondere rijkdom en bijzondere armoede. Zijn rijkdom moet dus uit handel zijn gekomen en wel handel - tussenhandel - voor de gojim (niet-Joden). Jozef moet dan buiten Palestina in de handel zijn geweest. Hoeveel Joden handelen vandaag nog in edele en onedele metalen en worden rijk?

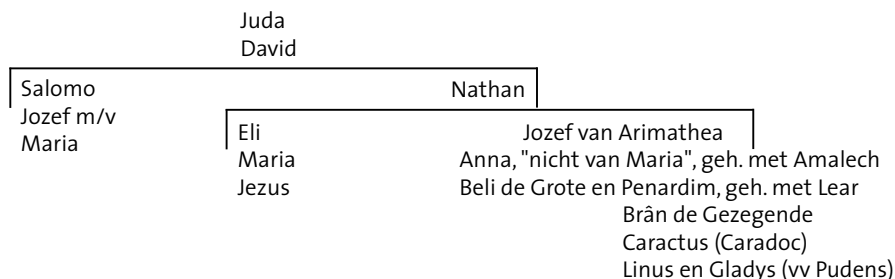
Jozef heeft de begrafenis van onze Heer verzorgd. Hij verzocht om het Lichaam, kreeg het van Pilatus, balsemde het, wond het in fijn lijnwaad en legde het in zijn eigen ongebruikte graf, in de eigen tuin. En hij wentelde een

steen voor de opening als bescherming tegen lijkroof, gedierte en grafschending. Alles zo liefdevol en volledig. Toch laat zich uit deze fijne tekening van de Schrift meer halen. De Veroordeelde had de briesende haat van het Sanhedrin en de kliek over Zich gekregen en de woede en verachting van de stadhouder. Toch durfde Jozef "zich verstoutend" (Markus) om het Lichaam te verzoeken. Riskeerde hij niet de woede van de kliek? Durfde hij met zijn aanzien bij Pilatus in de bres te springen en de Raad uit te dagen? Wist hij niet dat er voor gevonnisten twee speciale begraafplaatsen bij Jeruzalem waren? Moest hij nu ergenis wekken door zijn speciale, nieuwe graf ter beschikking te stellen van een Godslasteraar? Was dit geen openlijke uitdaging; en dat voor iemand, die bedekt, vanwege de vrees der Joden, Jezus' volgeling was?

Niets van dit alles. Zelfs zijn bedekte discipelschap liep geen gevaar, mits Jozef tot de naaste familie van Jezus behoorde. Er was een Romeinse wet (vermoedelijk ook een Joods gebruik), luidende dat de naaste familie verplicht was een dode te begraven. In de vorige Nederlandse begrafeniswet werd het begraven verplichtend gesteld, maar er werd verzuimd aan te geven op wie deze plicht rustte; zo zeer sprak dit vanzelf, naar Romeins recht.

Welnu, dan is de piëteitvolle daad van de rijke Jozef geen uitdaging geweest, maar eenvoudige familieplicht. Die door Pilatus, onmiddellijk en zonder overleg, werd toegestaan en waarop zelfs het haatdragende Sanhedrin moest zwijgen.

De Oosterse traditie, gevonden bij verscheidene schrijvers, verklaart deze familierverwantschap. Oude geslachtsregisters bevestigen dit. Jozef van Arimathea was een jongere broer van Eli, de vader van Maria, grootvader van onze Heer Jezus. De lijnen lopen als volgt:

Eli, de vader van Maria²⁴, stamde van Nathan, Davids zoon (: 31), zoon van Perez, van Juda (: 33), van Abraham (: 34), van Adam (: 38). Jozef van Arimathea eveneens.

Jozef, de man van Maria, stamde eveneens van David af²⁵, maar dan van Davids zoon Salomo²⁶. De afstamming van Jozef wordt door Matthéüs "naar de wet" gegeven, aangezien "men meende" dat hij de vader was. De afstamming van Maria en haar Zoon wordt door Lukas aangereikt, naar de werkelijkheid.

Voorzichtig zijn met eindeloze geslachtsrekeningen, zei Paulus? Ja, zeker wanneer de Bijbel als genealogisch archief wordt gebruikt. En toch leert ons de Bijbel²⁷ dat sommigen van de uit Babel teruggekeerde priesters geen dienst mochten doen zolang zij hun afstamming niet konden aantonen.

In het voorbijgaan geven wij nog even uit de oude kronieken door dat Jozef van Arimathea gehuwd is geweest met een Engelse vrouw. Hun dochter Anna huwde met de Engelse prins Amalech. Hun kleinkinderen waren Beli de Grote en Penardim, welke laatste met Koning Lear huwde en Brân de Gezegende tot zoon had. Brân was de vader van koning Caradoc, die met zijn kinderen Linus en Gladys (de laatste onder de naam Claudia gehuwd met de Romeinse senator Pudens) gevankelijk naar Rome zijn gevoerd. U vindt ze in 2 Timótheüs 4 : 22; we komen er op terug.

Algemeen wordt aangenomen dat Maria haar man Jozef verloren heeft toen Jezus nog een Knaap was. In dat geval viel de voogdij over de vaderloze Jongen op de naaste mannelijke bloedverwant. Indien Jozef van Arimathea haar nader stond dan de aangetrouwde neef Zacharias (gesteld dat die nog leefde, hoogbejaard als hij was) ligt het voor de hand dat Jozef de verantwoordelijkheid voor de jonge Jezus op zich genomen heeft. Jozef was een rechtvaardig man, die het koninkrijk Gods verwachtte. Maar hij was nogal eens op zakenreis. Dan is het aannemelijk dat hij Jezus meermalen meegenomen heeft; onderweg met Hem gesproken heeft; Hem iets van de wereld heeft laten zien; Hem kennis van rijkdom en de betrekkelijkheid daarvan bijgebracht; Hem in contact heeft gebracht met medemensen die al evenzeer hun zaligheid van het zoenoffer van een komende Messias, genaamd Yesu,

verwachtten (!) en zo een bijdrage heeft mogen leveren aan de toenemende wijsheid van onze Heer, die door God en mensen graag gezien werd.

Jozef van Arimathea is na de dood van Stefanus met elf anderen naar Zuidwest-Engeland gevlucht. Ze vestigden zich in Glastonbury (Avalon) en bouwden hun hutten rond de hut die aan onze Heer werd toegeschreven. Koning Arviragus, neef van Caractacus, heeft hun twaalf stukken land geschonken, die duizend jaar later nog onbelast en onaangetast waren²⁸.

Ze hebben daar het evangelie van verlossing en verzoening, van dood en wederopstanding, van hemelvaart en belofte van wederkomst verkondigd; lang voor Rome haar zendelingen uitzond. Hun eerste bekeerlingen waren leden van een Koninklijke familie.

Jozef is in Glastonbury begraven, nabij de oudste christenkapel. Maelgwyn van Llandaff bevestigde het in 450 n.Chr. In 1345 gaf Edward III verlof zijn lichaam op te graven. In 1367 schreef een monnik, dat het lichaam gevonden en herbegraven is in een zilveren mand, onder een sarcofaag in de Jozefskapel. Toen in 1662 de kapel in elkaar viel, bleef de sarcofaag intact en bevatte de zilveren mand.²⁹ Het graf van Jozef van Arimathea wordt nog steeds bewaard en geëerd. Het opschrift luidt in het Latijn: "Ik kwam naar Britain, nadat ik de Heer had begraven. Ik onderwees hier. Ik rust hier".

²¹ Matthéüs 27 : 57; ²² Jesaja 53 : 9; ²³ Arimathea = Ramah, Ramallah, ook Amarthia, zoals Flavius Josephus zegt; ²⁴ Lukas 3 : 24; ²⁵ Lukas 4 : 24, waar niet staat dat ook Maria van David stamde; ²⁶ Matthéüs 1 : 6; ²⁷ Nehemia 7 : 64, 65 ²⁸ Het Domesday Book, een soort kadaster, in 1087 door Willem de Veroveraar ingesteld, noemt deze twaalf stukken land uitdrukkelijk; ²⁹ bronnen onder meer Wm of Malmesbury "Records of Glastonbury", Morgan, "St. Paul in Britain", Milner, "The Royal House of Britain", Dobson, "Did the Lord visit Britain?", Baring Gould, "Book of Cornwall"; de laatste zegt dat Jozef in een schip uit Tharsis kwam en de Knaap Jezus meebracht.

4. De geloofwaardigheid van overlevering

We zijn, bij het bezien van historie, dikwijls afhankelijk van overlevering. En soms bekruipt ons het gevoel, alsof het verhaal bij elke hervertelling min of meer gewijzigd is. Zoals bij dat verjaardagsspelletje: een paar zinnen in het oor van je buurman fluisteren, die deze fluisterend doorgeeft, tot het verhaal de kring rond is en vergeleken kan worden met de oorspronkelijke paar zinnen. Grote pret vanwege de veranderingen die het onderging!

Nu, zo is het met overlevering niet. Een volk met barden (heldenzangers, die aan hoven en in dorpsherbergen optraden, bij feesten en begrafenissen), kent de geschiedenissen en controleert de vertellers. Wie bij de Hooglanders bijvoorbeeld een "ceilidh" meemaakt, weet hoe allen volkomen betrokken zijn bij de vertellingen en dat de verteller zich geen varianten kan veroorloven.

De Keltische barden bezongen algemeen bekende feiten, onverschillig of die honderd of vijftienhonderd jaar geleden geschieden. De Stonehenge, grotske steenpartijen in Zuid-Engeland, heten 1800 jaar v.Chr. te zijn opgericht; maar hun oorsprong en betekenis is onder de Kelten nog bekend. De invallen der Noormannen, de heldendaden van Wallace, de rol van de bard Ossian, de Franse afkomst van Robert de Bruce, de boodschap van de Ierse zendeling Columba, de Ierse afkomst van alle Schotten, het vroegere Europa-van-de-Kelten en de herkomst van de Scutoi; ze leven hier allemaal. Daarom kunnen we overlevering niet gelijk stellen met verjaardagsspelletjes. Bij elke weergave moeten de harde feiten dezelfde blijven of de verteller wordt weggefloten.

Voor de oorlog leefde er in Nunspeet een volksverhaal over een zekere Buntman, die een marskramer zou hebben beroofd en gedood en die daarom buiten Nunspeet zou zijn opgehangen. Men zei erbij: "Die het het laatst verteld heeft leeft nog" (spreekwoord: Je vertelt nu iets wat je zelf ook maar gehoord hebt en het is maar de vraag of het waar is). Maar men geloofde toch het verhaal, dat elk zomerseizoen in een toeristenfolder werd afgedrukt. Op de kaart van Nunspeet stond trouwens de Buntmansberg aangegeven, ook wel als "Brandende Berg" aangegeven, waar nu de industriebuurt is. Buntman zou namelijk zijn onschuld hebben bezworen met: "Ik mag eeuwig branden

als ik schuldig ben." Nu, bij een mooie zonsondergang stond de Westelijke hemel in gouden gloed en de mensen aan de Zoom riepen: "De barg braandt, Buntmans barg braandt!"

De historicus H. van Heerde kende dit verhaal. Hij vroeg zich, bij het schrijven van zijn studie over Nunspeets geschiedenis, vaak af of het verhaal vermeldenswaardige geschiedenis kon bevatten, danwel een stukje Veluws bijgeloof inhield. Tot hij, studerende op de diaconale kasboeken van vroeger eeuwen, een post tegenkwam ten behoeve van de kinderen Buntmans, "die van koude en honger schier omkwamen". Het was een post uit 1680 en Van Heerde ging denken: stel dat het verhaal over Buntman historisch is; dat zijn kinderen na zijn terechtstelling in nood zijn gekomen en door de diaconie geholpen; hoe vind ik dan de rest? Zijn adviseur in het Arnhems archief zei: een speld in een hooiberg, kruip de vonnissen in de Sententiënboeken maar door! Het was een stel lijvige leggers en Van Heerde nam de eerste aarzelend ter hand. Waar het boek openviel, viel ook zijn oog op Buntman. Hij had een draad in handen van een jaren slepend proces, dat inderdaad in 1675 was begonnen met een misdaad en in 1680 eindigde met een terechtstelling. Het verhaal had diverse wijzigingen ondergaan, maar de historiciteit stond vast en is correct neergelegd in zijn boek "Onder de Clockenslagh van Nunspeet".

Waarom dit verhaal? Om een illustratie te geven bij wat we zeiden: een volksverhaal, een overlevering, ontstaat niet zonder goede grond van waarheid. Wat de eeuwen overleeft, heeft een begin gehad. En die waarheid kan in de loop van jaren, eeuwen, variëren; de hoofdzaak van de overlevering blijft dezelfde. Overall, waar een volk verbonden met zijn voorvaderen leeft, blijft de volks-geschiedenis zuinig bewaard. We doen er goed aan dit te bedenken, wanneer we met de wonderlijke legende van Zuid-Engeland te maken krijgen.

Trouwens, wat doen we met de diverse zondvloedverhalen die bij diverse volken ter wereld bewaard bleven? We zijn er blij mee en gebruiken ze als overbodige bewijzen van de historiciteit van Noach en zijn wereld. Evenals de verhalen over een vroegere paradijstoestand, die afgebroken werd door de zondeval van de mensheid.

Er wordt wel gezegd: volksverhalen zijn van minder betekenis dan schriftelijke documentatie. Laat het waar zijn, dat een geschreven historie beter is vastgelegd dan een gesproken overlevering. Maar waar kwam dan die geschreven historie vandaan? In het algemeen uit de kloosters, waar men kon schrijven. En wat legden die kloosters anders vast dan voorheen mondeling overgeleverde geschiedenis? We kunnen verder gaan met de eerste Bijbelhoofdstukken. Afgezien van de leiding van Gods Geest moeten we toch stellen, dat de oudste geschiedenissen lange tijd van mond tot mond zijn gegaan, eer de mensheid de schrijfkunst machtig was. Of zou u de menselijke factor met zijn beperkingen willen uitschakelen?

De verhalen van Homerus, die in de 12-de eeuw vóór Christus spelen, zijn algemeen bekend. Hijzelf leefde waarschijnlijk in de achtste eeuw v. Chr. en Homerus was een der eersten die overleveringen te boek stelde. Zijn geschriften werden volstrekt niet als historisch betrouwbaar aanvaard, laat staan de voorafgaande mondelinge overlevering. Totdat de historicus Schliemann een eeuw geleden aantoonde dat Homerus werkelijk gebeurde geschiedenissen beschreef, die wel in details konden verschillen met de historie, maar in de grond juist waren.

Het is duidelijk dat een geordende geschiedschrijving pas kon beginnen toen de mens schrijven kon. Maar vóór die tijd werd er evengoed geschiedenis gemaakt die mondeling werd doorgegeven. En het vastleggen van de nationale historie betekende stellig iets als spitsroeden lopen; van alle kanten werd gewaakt tegen historievervalsing. Barden, die de historie kleurden of veranderden, waren oplichters.

Natuurlijk gaat dit slechts op zolang een volk ter plaatse blijft wonen. Wordt het verstrooid of door indringers onder de voet gelopen, dan kan een hele beschaving, inclusief het nationaal historisch "archief", vernietigd worden. Denk maar aan wat de Romeinen deden over de gehele toen bekende wereld.

Maar Groot-Brittannië heeft door zijn geïsoleerde ligging weinig indringers en nagenoeg geen overheersing gekend. De Romeinen hebben jarenlang

gepoogd het land te veranderen: ze moesten vertrekken. Napoleon kon niets uitrichten. Hitler heeft zijn plannen moeten prijsgeven. De historie bleef diep geworteld in een volk, dat - door zijn barden - levendig verbonden bleef met zijn voorgeslachten. De binnengedrongen Angelen en Saxen hebben de oorspronkelijke Keltische bevolking bijeengedreven in Wales, Cornwall, Ierland en Schotland. Daar behield zij haar karakter en haar overlevering.

Nog een enkel voorbeeld van overlevering die eeuwen doorstaat. Wanneer men wenste toe te treden tot de orde der Druïden (wij komen er op terug) was één van de eisen dat de kandidaat in rechte lijn afstamde van negen vrije voorvaderen. Het is voor ons al een zware zaak, de namen van onze laatste negen voorvaderen te noemen, laat staan hun omstandigheden. Maar - we hebben er al op gewezen - de Levieten moesten na de ballingschap hun afstamming kunnen bewijzen. En dat ging heel wat verder dan negen voorvaderen.

En dan de reeds genoemde Caradoc, koning van Silurië, dat is Zuid-Wales. Hij volgde in 36 n. Chr. zijn vader Brân op en beiden zijn met hun kinderen in Romeinse gevangenschap geweest. Van deze Caradoc worden in de manuscripten vlot 35 voorvaderen in rechte lijn genoemd, hetgeen zijn geslacht 1080 jaar terugvoert. Doet het u niet even denken aan de 3 x 14 geslachten uit Matthéüs' evangelie? De overlevering moet dus gezien worden als een deel, soms een groot deel, van de historieschrijving. Daar komt bij dat de overlevering vaak getoetst kan worden aan andere, gelijktijdige, voorvallen. Stemmen die onafhankelijke bronnen overeen, dan is in het algemeen weinig verweer mogelijk.

De overlevering van Somerset dat Jozef van Arimathea daar als tinhandelaar kwam en zijn Neefje Jezus meebracht, wordt van vele kanten geboekstaafd. Een lange rij van vorsten, helden, priesters en martelaren zijn nabij Jozefs graf in Glastonbury begraven. Deze plaats is herhaaldelijk in Koninklijke besluiten met grote eerbied genoemd. De oude naam voor Glastonbury was Avalon. Deze naam komt u nog in Frankrijk tegen en daarnaast zeven keer in de Verenigde Staten en Australië; het zegt dat landverhuizers aan deze naam waarde hebben gehecht.

Er was overigens nog een reden voor de jonge Jezus, om hier een tijd van afzondering door te brengen, zoals de overlevering zegt. Dezelfde reden die Jozef van Arimatea ertoe bracht hier het evangelie te verkondigen. Glastonbury was namelijk een centrum van de Druïden-religie. En deze religie had merkwaardige punten van overeenstemming met de joodse leer en de wetten van Mozes. Hier lagen velden, wit om te oogsten. Er waren "schapen van een andere stal" dan Palestina.

5. Het Druïdisme

Vraag een christenmens, wat Druïden waren. Zijn antwoord zal vermoedelijk luiden: een geheime religieuze sekte van heidenen met mensenoffers, uit vroeger tijden. Julius Caesar wist in De Belli Gallico VI te vertellen dat Druïden grote invloed hadden op staatszaken, waarom ze door Tiberius verboden werden. Kok's Christelijke Encyclopedie zegt dat Druïden Gallische tovenaars waren, met een geheime leer over het voortbestaan van de ziel. In Brittannië zouden ze zelfs het Christendom hebben tegengestaan. Men verwijst daar echter naar een Frans boek over de Druïden in Zuidwest Frankrijk - Gallië - uit 1911. Winkler Prins tenslotte, die ook spreekt van Keltische Tovenaars in Brittannië en Frankrijk, met een gesloten broederschap en esoterische wijsheid (= alleen voor ingewijden over zielsverhuizing), deelt tevens mee dat onze kennis over hen gering is en dat des te meer fabels de ronde doen.

Bij de werken die wij bestudeerden teneinde enig inzicht in de Zuid-Engelse overlevering te verkrijgen, komen we de schrijver C.C. Dobson tegen, een predikant te Hastings³⁰. Deze zegt: "Het Druïdisme werd door de Romeinen beschouwd als de grootste religieuze tegenstander; gedeeltelijk omdat de hoofdkwartieren in Engeland waren en gedeeltelijk ook vanwege zijn wijdverspreide invloeden, die de Griekse en Romeinse mythologie absoluut tegenstonden."

De Schotse filosoof David Hume³¹ was van mening: "Geen religie heeft ooit de geesten der mensen zo beheerst als het Druïdisme." En Dobson gaat verder: "In de tijd van onze Heer kon het Druïdisme bogen op een historie van 2000 jaren. Een bekende Druïden-trits luidde: "Vrees God, wees rechtvaardig voor je naaste en sterf voor je vaderland."

Met hun edicten (verordeningen) hebben de keizers Augustus en Tiberius het Druïdisme dan ook verboden. Het optreden van een priester werd een strafbaar misdrijf. "Ongetwijfeld", zegt Dobson, "waren de Romeinse invasies onder Julius Caesar en Claudius sterk beïnvloed door de wens deze cultuur uit te roeien, die zo lang de tegenstander van de Romeinse beschaving was gebleken. De vastbesloten en succesrijke tegenstand van de Britten onder

koningen Caractacus, Arviragus en Baodicea leverde het bewijs van de greep die het Druïdisme op het Britse volk had³².

Wanneer wij weten dat de Romeinen het Druïdisme even fel haatten als het Christendom en beide godsdiensten gelijkelijk en met onmenselijke gewetensdwang en wreedheden hebben getracht uit te roeien, dan is het Druïdisme op onverdachte wijze in één klasse gebracht met het Christendom. En daarmee onze aandacht waard geworden. Want heidendom werd door de heidense Romeinen overal geduld.

Voorts moeten we bedenken dat, wat Romeinse historici over Druïdisme schreven, niet alleen voortkwam uit legale haat, maar ook uit wat zij in Gallië hadden aangetroffen. Nimmer uit wat zij in Engeland aantroffen, want daar zijn ze nooit tot het hart van het Druïdisme doorgedrongen. En Britse schrijvers zeggen dat het Gallische Druïdisme een uit Engeland afkomstige maar verbasterde religie was, sterk onder invloed staande van het nabije Romeinse heidendom. Ze laten in het midden of daar mensenoffers zijn gebracht, maar dit staat even ver van het Britse Druïdisme af, als de beweerde kinderoffers in de jonge Christengemeenten van de waarheid af stonden.

Het Druïdisme bevatte duizenden jaren oude wijsheden, die parallel liepen met even oude wijsheden in Babel, Egypte en China. Het hield kennis in van natuurfilosofie, astronomie, wiskunde, aardrijkskunde, recht, geneeskunde, poëzie en welsprekendheid. Daarbij stond de theologie bovenaan. De wijsheden van de laatste faculteit werden slechts mondeling en onder strenge geheimhouding doorgegeven; voor de andere werden ook geschriften gebruikt. Dobson verwijst naar de schrijver Morgan³³, die een uitgebreide studie van het Druïdisme publiceerde en zegt er van: "Of zijn visie aanvaard wordt of niet, zekere fundamentele conclusies schijnen onloochenbaar". Bij de laatste willen wij ons licht opsteken.

Het basisgeloof van de Druïden was in een Drie-Eenheid, zeker geen veelgodeloof als bij Grieken en Romeinen. Men noemde de Godheid "Duw", dat is Hij die zonder duisternis is en het heelal doordringt. Drie gouden lichtstralen waren het embleem der Druïdenpriesters en ze vertegenwoordigden de drie

aspecten of drie personen van de Drie-eenheid. Deze drie werden gekend als Beli, de Schepper, die in het bijzonder het verleden beheerste; Taran, de regerende Voorzienigheid van het heden; en Yesu, de komende Verlosser van de toekomst. In het Keltisch luidde deze naam Hesu, uitgesproken als Chesu of Yesu. Deze komende Jesu was bekend als de "All Heal", de Heiland der wereld.

In zekere zin greep het Druïdisme dus op het Christendom vooruit, zegt Dobson. Hoe meer dit Druïdisme wordt bestudeerd, des te meer wordt zijn relatie tot de Mozaïsche boeken duidelijk. "Of zij nu dezelfde oorsprong hadden, of dat het Druïdisme een uitloper wegens vroegere emigratie betekende; de overeenkomsten worden steeds meer bevestigd". De beschrijving van Julius Caesar heeft slechts betrekking op het Gallische Druïdisme, een verbetering onder invloed van de Romeinse afgoderij³⁴. Slechts déze berichtgeving van Caesar acht Dobson juist: "De Druïden leren dat uitsluitend door de dood van één Mens de verzoening met het Goddelijk recht mogelijk is. De leer der verzoening was hun basisbeginsel," zegt Dobson.

Morgan vertelt dat in Engeland, ten zuiden van de Schotse grens, veertig Druïden-universiteiten bestonden⁴⁰, die evenzoveel voorlopers van de huidige districten vormden. De adel van het land bracht er haar zonen, soms 60.000 studenten. Deze werden opgeleid tot een gespecialiseerde bovenlaag van het volk. Een volledige opleiding in alle faculteiten, wat als ideaal werd beschouwd, duurde twintig jaar.

Zagen de Romeinen in de Druïden politieke tegenstanders, en theologen slechts een sekte, in werkelijkheid vormden de Druïden de hersenen en het geweten van een talrijk en krachtig volk. Geen wonder dat dit eilandenrijk uitmuntend bestuurd werd en bestand was tegen het barbaarse heidendom van Rome. Ook geen wonder dat de Romeinen, die de hele wereld onder de voet liepen, anderhalve eeuw getracht hebben dit eilandenrijk te knechten. Ze zijn er op stuk gelopen. Bij hun laatste bloedige en wrede aanval beriepen de Romeinen zich erop dat ze de Druïden-priesters hadden aangetroffen, die krijgsgevangenen ritueel slachtten! Maar de Brit neemt dit flegmatisch op: "Dat zeiden de Romeinen, die zelf hun krijgsgevangenen in groepen van duizend elkander met het zwaard ten dode lieten bevechten".

Als de legende van Somerset waarheid bevat, en als onze Heer hier een tijd in studie en meditatie heeft doorgebracht, heeft Hij ongetwijfeld ook met de Druïden gesproken. Die woonden volop rondom Hem. Jezus was er de persoon niet naar om de mensen te ontlopen. Gildas zegt: "Hij leerde hier van het begin af". Dobson meent: "Dat kan dan van invloed op de Bergrede zijn geweest; een samenvatting van het gebod van liefde en zachtmoedigheid (de Druïden waren tegen geweld en tegen gewetensdwang). Maar ook zal Hij gesproken hebben, meent Dobson, door beide religies te vergelijken. Hij moet dan gezegd hebben, hoezeer het kleed van de Aartsdruïde geleek op dat van de Joodse hogepriester. En vooral hoe beide religies uitzagen naar dezelfde Redder van de wereld, onder vrijwel dezelfde naam. "Wij hebben Zijn prediking nooit losgelaten," schreef Taliesin (chef bard van Brittannië) enkele eeuwen later. "Druïden hebben het Christendom dan ook nooit tegengestaan," zegt Dobson met een beroep op Morgan; ze zijn er geleidelijk in opgegaan.

³⁰C.C. Dobson "Did the Lord visit Britain?" 1e druk 1936, 14e druk 1967; ³¹David Hume (1711-1776), zijn portret is in Edinburgh; ³²Dobson pag. 35; ³³R. W. Morgan "St. Paul in Britain", 1860; ³⁴Dobson pag. 36; ³⁵Morgan pag. 48-59; ³⁶idem pag. 20; ³⁷denk aan J.P. Sartre in Huis Clos: "geloof je niet in de hel, waar je midden in zit?" ³⁸denk aan M. Luther's Gesinnungsethik; ³⁹Morgan pag. 18; ⁴⁰idem pag. 23. Zie ook Stuart Piggott, "The Druids", 1968, Roberts, "Druidism in Britain", Hill Elder, "Celt, Druid and Culdee", 1973.

6. Voorlopige afsluiting

Het wordt tijd deze serie af te ronden. Er is veel materiaal aangedragen dat gedeeltelijk fonkelnieuw voor onze lezers moet zijn. We kunnen deze dingen rustig laten bezinken. Er zijn enkele losse eindjes blijven hangen, die we nu zullen afknopen.

Het voornaamste wat we in deze weinige hoofdstukken naar voren brachten was wel: de overlevering - die op verschillende plaatsen in Somerset en Cornwall wordt gevonden - dat Jozef van Arimathea daar herhaaldelijk zou zijn geweest (hetgeen door diverse oude schrijvers in het Oosten wordt beweerd); dat hij zijn Neefje Jezus op buitenlandse reizen zou hebben meegenomen; vooral dat Jezus een of meer jaren in Somerset zou hebben gewoond, als voorbereiding voor zijn publieke optreden; ook dat Jozef met elf anderen na Christus' dood en hemelvaart naar Somerset zou Zijn teruggekeerd en daar een eerste buitenlandse kerk zou hebben gesticht, lang voor die te Rome.

Dat Gladys (later Claudia genaamd, naar haar Romeinse adoptief-vader keizer Claudius) met haar broer Linus en haar Romeinse echtgenoot Pudens door Paulus worden genoemd⁴¹ is een verhaal op zichzelf. Dat hangt samen met de langdurige strijd tussen Rome en Brittannië, waarin koning Caradoc met zijn gezin gevangen is genomen. Door tussenkomst van niemand minder dan Paulus zou Caradoc het lot van een overwonnen vorst zijn bespaard en werd hem genade geschonken, onder conditie dat hij nimmer de wapens tegen Rome zou opnemen. Dat lot zou anders geweest zijn: achter de triomfwagen van de overwinnende generaal door Rome te worden gevoerd (gesleept) om dan afgemaakt te worden. Omgekeerd hebben zijn kinderen, die reeds voor hun gevangenschap gedoopt waren, Paulus verzorgd tot zijn levenseinde, zegt de Britse geschiedschrijving. Denk er aan, dat de Britse christelijke kerk reeds nationale kerk was, vóór de kerk te Rome werd gesticht. Maar ook hier zullen we graag nader op ingaan.

De uiterst nauwkeurige Britse geschiedschrijving trekt wel zeer de aandacht, zo niet onze kritiek. Dat iemand⁴² een geschiedschrijving opstelde "Van de Zondvloed tot 700 n. Chr." lijkt onmogelijk; vooral wanneer we aan de eigen

geschiedschrijving denken, die in onze schooljaren begon met: "Honderd jaar voor Christus kwamen de Batavieren in ons land. Zij leefden van vechten, lieten hun vrouwen werken en dronken bier uit de schedels van hun vijanden".

En waarom deze lachwekkende tegenstelling? We zijn ervan overtuigd dat de Romeinen, in hun streven naar opperste wereldmacht, de wetten, taal en geschiedschrijving van de onderworpen volkeren hebben aangevochten en waar mogelijk vernietigd. Locale geschiedschrijving was gevaarlijk voor een wereldrijk. Alleen Romeinse geschiedschrijving had recht van bestaan. De "geschiedschrijving" uit de moderne gruwellectuur⁴³ heeft klassieke voorbeelden. De geschiedenis van ons vaderland moeten we uit handen van de Romeinen aannemen en dat is een even hachelijke zaak als wanneer ze door Joseph Goebbels was geschreven. Maar in Zuidwest Engeland zijn de Romeinen nooit doorgedrongen, noch in Ierland, noch in (een groot deel van) Schotland. En daar bleef de historie onaangetast.

De betrouwbaarheid van geraadpleegde schrijvers wordt, behalve uit de kennelijke waarschijnlijkheid en geloofwaardigheid zelf, mede gevonden in hun wetenschappelijke scepsis tegenover hun uitkomsten. Bovendien leveren enkele schrijvers een verklaring van betrouwbaarheid aan collega's, zonder dat we van een wederkerige borgstelling kunnen spreken.

Zo schrijft Dobson over de door hem geciteerde schrijver Morgan: "Deze schreef voorheen een ander boek, "De geschiedenis van Brittannië van de Zondvloed tot 700 n. Chr." Daarin geeft hij een lijst van geraadpleegde werken. Ik kan die lijst, welke naar zijn zeggen onvolledig is, slechts duizelingwekkend noemen. Zij bevat niet slechts welbekende bronnen, maar een massa onbekende werken, handschriften en fragmenten, al of niet eerder gepubliceerd, zowel in openbare als in privé handen aanwezig, en in vele talen. Ik heb niet eerder een boek ontmoet, dat op zulk een gedegen onderzoek was gebaseerd. Ik ben zo vrij geweest enkele van Morgan's beweringen, die mij dubieus voorkwamen, te verifiëren. Maar tot nu toe heb ik geen enkele onjuistheid gevonden". In zijn later werk "St. Paul in Britain" geeft hij talloze bronnen, waar natuurlijk zijn voornoemde lijst bijgeteld mag worden⁴⁴.

De schrijver Milner (die in 1902 "The Royal House of Britain" publiceerde, dat tot 1964 herdrukt werd) herinnerde in zijn eerste hoofdstuk dankbaar aan F.R.A. Glover, de schrijver van "England, the remnant of Judah and the Israël of Efraim", 1861. Hij vertelt van Glover: "Deze begon in 1844 op zijn onderwerp te studeren, gedwongen door voorhanden feiten. Na jaren van studie en bezinking heeft hij het jaar 1860 speciaal aan dit onderwerp gewijd. Zijn ideeën en conclusies werden alle bevestigd." In 1881 kwam zijn tweede druk uit, vlak voor zijn dood. Milner heeft twee weken in de bibliotheek van het British Museum doorgebracht, alleen om de bronnen en citaten van Glover na te gaan. Hij heeft elk citaat regel voor regel gespeld en vertaald en kreeg de overtuiging dat Glover correct was geweest in vertalingen en weergave. Ook dat zijn conclusies volkomen redelijk waren.

De bewerker C.F. Parker, die in 1940 en 1952 herdrukken van Milner verzorgde, merkte op dat Milner sedert 1911 het hoofdstuk "Kerk en Staat onder één Hoofd" had weggelaten. Om onbekende redenen. Maar dat Parker dit hoofdstuk weer aan het boek had toegevoegd, mede omdat er sedert Milner's dood nieuwe en aan Milner onbekende bewijzen op tafel waren gekomen die de juistheid van dit hoofdstuk steunden⁴⁵.

Apart mag nog Blake's profetische gedicht worden genoemd. Er zijn details die, hoewel onbewijsbaar, in het licht van andere wel bewijsbare details aannemelijk schijnen. Er zitten geen of weinig details in - menen wij - die weerlegd kunnen worden. De degelijkheid van de studie van schrijvers waaruit hier geput is, de bewijskracht van manuscripten en historieschrijvers uit de vroegste eeuwen, en vooral de kracht van volkse overlevering behoeven echter niemand te overtuigen; maar zullen wel de vrienden van het Evangelie doen beamen: Dat God de Heere een zeer bijzondere weg met het Britse volk is gegaan.

Dobson, aan wiens werk wij veel te danken hebben, geeft zelf een verstandige afsluiting van zijn overtuigende studie. Hij zegt van die overlevering:

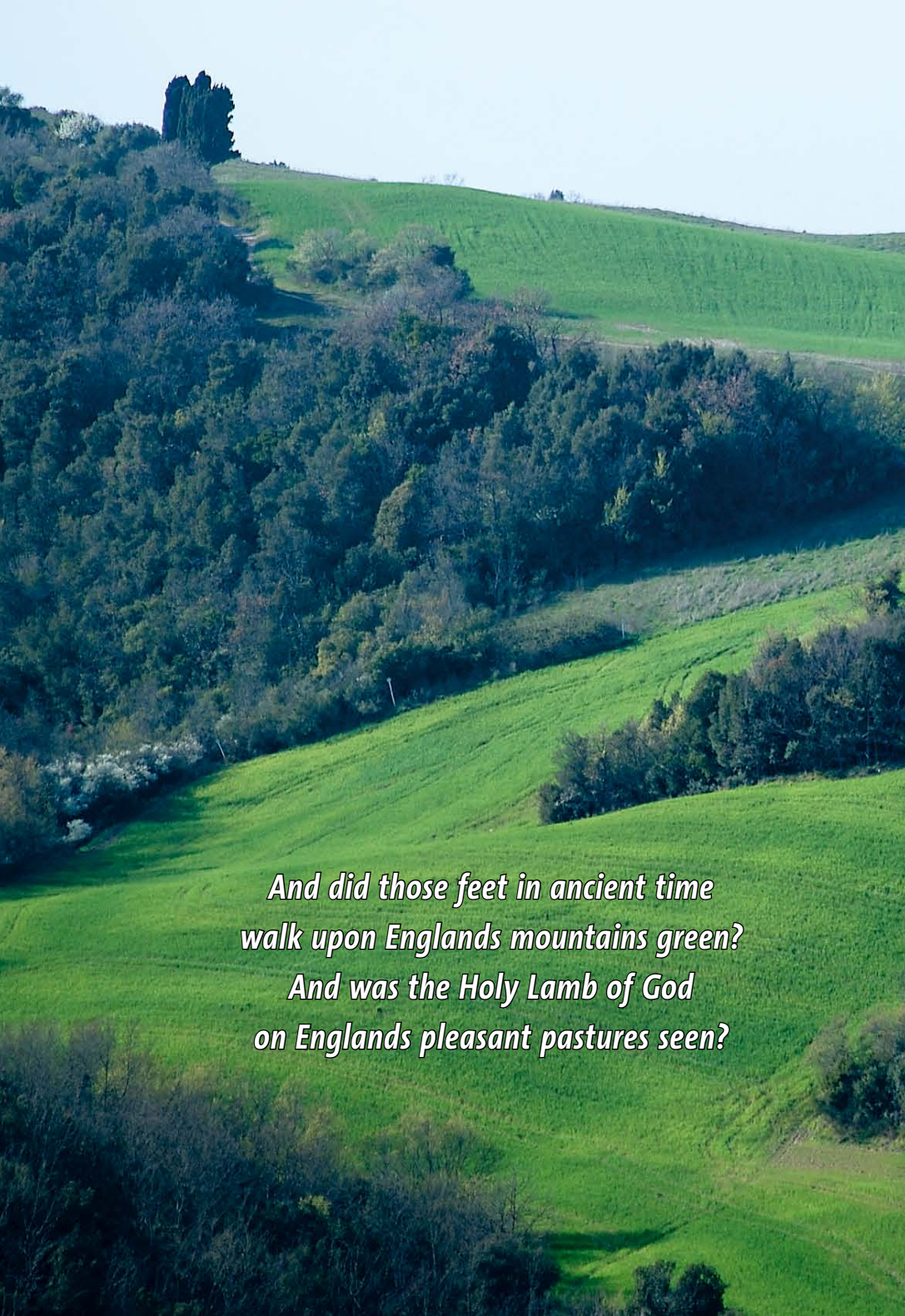
"Er kunnen tal van sceptische bezwaren tegen de overlevering worden ingebracht, maar met redenen ontkennen zal moeilijker gaan."

"Alleen de mogelijkheid van haar waarheid was voldoende grond voor onderzoek en dat onderzoek bleek sterker gronden te geven dan hij vooraf verwachtte."

"Het is misschien het beste dat de waarheid van deze overlevering nimmer bewezen wordt, wil de plaats niet een centrum van bijgelovige verering worden."⁴⁶

⁴¹ 2 Timótheüs 4 : 21; ⁴² R. W. Morgan "History of Britain from the Flood to A.D. 700"; ⁴³ George Orwell "1984"; ⁴⁴ Het boek verscheen in 1860 en wordt nog steeds herdrukt; ⁴⁵ Milner, "Royal house of Britain", pag. 3; ⁴⁶ Dobson, pag. 43.

*And did those feet in ancient time
walk upon Englands mountains green?
And was the Holy Lamb of God
on Englands pleasant pastures seen?*